

Besant, Edward Pease ve Graham Wallas'tır. Dernek 1889'da Show'un yayıma hazırladığı *Sosyalizm Üzerine Fabian Denemeleri* adlı ünlü broşürünü yayınlar. Dernek, bağımsız İşçi Temsil Komitesi'nin örgütlenmesine yardımcı olur ve İşçi Partisiyle yakın ilişkide olur. Ortalama dört bin üyesi olan dernek eğitim yoluyla hedefine ulaşmak ister. Siyasi, ekonomik ve toplumsal sorunlarda eşitliği savunur. Sosyalizmin tam zaferinin sabırla gerçekleşeceğine inanılır.

2. Sidney Webb'in tanımına göre, kolektif kendi kendine yönetimin halka bütün olarak bakışı sanayi ve siyasi unsurların önüne geçmiş ve toplumun gerçeği olan sosyalizm bilinçli olarak vücut bulmuştur (Palmer, 1837-1910: 201). Webb'e göre sosyalizm organize olmuş demokratik temelde, bireyin endüstri sermayesini ve özel mal mülk edinimini bertaraf eder. H.G. Wells, John Galsworthy, Robert Graves, Clement Attlee, William Temple, Ronald Knox, G. K. Chesterton, Bertrand Russell, Leonard Wolf, C.E.M. Joad, G.D.H. Cole ve H.J. Laski bu derneğin ilkelerine sadık kalmışlardır. Kendi içinden oluşan bu sosyalizm türü Marksist devrimcileri ve inceleneceği gibi, Morris türü ütopyayı bertaraf eder. Kademe kademe ilerleyen Webb demokratik gelişimi, refah içinde olan devlet yapısına ulaşır. Emek karşılığında kazanılmamış kapitalist patron gelirin karşı topluma katkı sunan çalışanlar ön plâna geçer ve sınıf mücadelesi reddedilir (Palmer, 1837-1910). Dernek işsizliğe ve toplumdaki parazitlere çare olacak bir refah düzeyi arayışındadır.

WILLIAM MORRIS: ÇEVRE VE KÜLTÜR SAVUNUCULUĞU

William Morris (1834-1896), 1877'de Eski Yapıları Koruma Derneği'ni kurdu. Bu derneğin manifestosunda çevre dostu yaklaşımı savunup, yanlış restorasyona karşı çıkar. Vahşi kapitalizmin sonucu olan plânsız endüstrinin Britanya'nın kentlerini ve kırsal bölgelerini katlettiğini savunan Morris, çirkinliklerin kaynağının para hırsı olduğunu ve açgözlülük nedeniyle kentlerin ve doğanın katledildiğini belirtir. Para kazanmak uğruna evlerin arasındaki ulu ağaçlar kesilmekte ve iri tarihi yapılar yıkmaktadır. Irmak yolları, kurutulmakta ve buraya, havayı dumanlarla zehirleyen fabrikalar dikilmektedir. Morris'e göre gerçek insan, bir yandan epik bir şiiri kafasında kurgulayıp söylerken, bir yandan da bir halıyı dokumasını bilen ve doğayla barışık kişidir. Ruskin gibi Morris de sanayinin çirkinleştirdiği bir ortamda, sanata güzelliği kalmayı umar. İç dekorasyona önem verir ve perde, döşeme kumaşları, halılar, vitraylar ve mobilyalar üretir. Bitkisel boyalar kullanır. Sırt kısmı geniş bir koltuk üretir ve gerçek sanatın estetik olması gerektiğini vurgular. Sanat sadece dâhilerin yarattığı kitaplar değildir. Herhangi bir insanın yaptığı her güzel eşya sa-

nattır. Ona göre güzel olan her şey geçmiştir. Pre-Raphaelit'lere özgü Ortaçağ hayranlığı onda da vardır. Carlyle'dan farklı olarak, Ortaçağ derebeylik düzenini savunmaz. O, ortaçağ kolektif sanatına hayrandır. Rönesans mimarisi ve sanatı bireyin başarısıdır. Ortaçağ mimarisi ve sanatı gönül birliğiyle çalışan halkın yaratıcı gücünün ortak bir ürünüdür. Ona göre bu tarz kolektif çalışanlar zamanında sosyalizmi de kuracaklardır (Morris, 1883, 1890: 5-23).

William Morris'in 1890'da yayımlanan *Hiçbir Yerden Haberler* düz yazısı ütopyadan (hiçbir yerde olmayandan) haberler verir. Bu Amerikalı Edward Bellamy'nin *Geriye Bakmak* kitabına bir tepkidir. Bellamy kahramanı 1887'de uykuya dalar ve yüz on üç yıl sonra uyanır ve her şeyin değiştiğini gözlemler. Amerikan kapitalistlerin sermayesi, devletin tekelinde toplanmıştır ve birey olarak kapitalistler yok olmuştur. Sanayiye dayanan bir devlet kapitalizmi vardır. Kırk beş yaşında çalışan işçiler devlet fabrikalarda makina gibi iş görürler. Sonra da kendilerini okuma ve eğlence gibi etkinliklere verirler. Morris böyle bir sosyalizme karşıdır. Ona göre, sosyalizm insanın insan gibi yaşaması ve yaptığı işten haz alması ve gurur duymasıdır. Kırk beş yıl makine olan, bir insana dönüşmezdi. Ulusal servet devletin eline bırakılmış bir toplumda değil, herkesin eşitçe bölüştüğü, her tür çirkinlik ve bayağılıktan arınmış, güzelliği ve mutluluğu her şeyden fazla önemseyen ve insandan yana bir yapıda var olmalıydı. *Hiçbir Yerden Haberler*'de Morris, Bellamy gibi bir düşe odaklanır. Uyuyan anlatıcı uyandıktan sonra kendini yirmi birinci yüzyılda bulur. Londra, cennete dönmüştür. Dumanlı fabrika bacaları, çamurlu yollar, çarpık, yoksul barınakları yok olmuştur. Londra'nın yoksul banliyösü Chiswick'deki evinde bu deneyimi uyku sonrası izlenim olarak yaşayan Morris, yirmi birinci yüzyılda bahçeli güzel evler, yeşil alanlar ve ağaçlı parklar görür. Anlatıcı, Hammond isimli bir tarihçiyle konuşarak, olup bitenleri öğrenir. İşçilerin yıllarca süren savaşından, toplumsal huzursuzluktan, Trafalgar Meydanında işçi-güvenlik görevlileri kanlı çatışmalarından ve 1952 Huzur Devriminden haberdar olur. İşçiler güzel bir doğal çevre ve sevinç içindedirler. Her sınıf kültür ve sanattan yararlanır. Özel mülkiyet ve ticari yapı ortadan kalkmıştır. Halkın ürettiği mallar değiş tokuş edilir. Fakat sabah olunca anlatıcı bu düşten uyanır ve Sosyalistler Birliği Derneğindeki her akşamki tartışmalarından sonra evindeki o geceye döner. Dünya çirkindir. Fakat bu düşü gerçeğe döndürmek için motivasyonu vardır. Morris makinelere tamamen karşı çıkmaz. Onların çalışanların hayatlarını korumaktan çıkıp, kapitalizm sömürüsüne alet olmalarını eleştirir (1890: 5-72). «Nasıl sosyalist oldum?» adlı denemesinde, halkın sanattan ve eğitimden yoksun kalmasının, ekmekten mahrum kalması kadar vahim olduğunu vurgular (Palmer, 1837-1910: 242). Sanat hem yarıya hem de yararlanana sevinç verir. Morris toplumsal düzenin adaletsizliğine de karşı çıkar. Fakir bir kişi başkaldırırsa, kamçı hazırdır. Varlıklı biri başkaldırırsa, yıllarca huzur içinde yaşar. Morris pencere imgelemi onun gerçekçi üslubuna katkı

da bulunur. Pencerenin arkasındaki evinde Morris güzel kitapları, eşyaları ve sanat harikalarıyla keyif yapar. Pencerenin sokağa bakan diğer yanında ise ucuz meyhaneler, pis evler ve duman vardır. Morris birçok çağdaşı olan Carlyle, Ruskin, Arnold gibi toplumsal düzensizliği görür. Ancak bu yazarlar duyarlı düşünür olarak kendilerini ifade etmekten yanayken, Morris kanlı bir ihtilal önerir. Ulusal servetin eşitçe bölünmesi, sanat, kültür ve eğitim eşitliğinin irdelenmesi, baskıcı olarak iddia ettiği kapitalizm ve endüstrileşmenin kalkması ve özde temiz toplum için bu yaklaşımı savunur. İlimli bir sosyalist değil, toplumsal düzeni sarsacak bir radikal olacaktır. Halkın parlamentoda Lordlar Kamerası kadar etkin ve eşit temsilini Morris hedefler. İşçi ücretlerinin çok az arttığını, çalışma saatlerinin çok olduğunu ve oy verme hakkının yetersiz olduğunu savunur (Palmer, 1837-1910, 246-254).

G. MANLEY HOPKINS BİR CİZVİT SAVUNUCUSU VE TOPLUM ARAŞTIRMACISI

G. Manley Hopkins (1844-1889) bir Cizvit papazdır. Çoğu Cizvit din adamları dünya işlerine kendilerini o kadar kaptırırlar, rüşvet alıp entrika peşinde koşarlar ki bu kelime aşağılayıcı hale dönmüştür. Cizvit mecazı olarak fesatçı ve düzenbaz anlamındadır. «*Jesuit*» ikiyüzlü sözcüğüyle özdeşleşir. Bu Fransızcadaki *Jesuite*, ikiyüzlü anlamında da vardır (Palmer, 1837-1910: 271). Hopkins'in döneminde üç grup baskın durumundadır. 1. Akıl ve bilim taraftarı Rasyonalistler, 2. Güzelliğe tapınan *hedonist* (hazcı) estetik akım savunucuları, 3. Kardinal John Henry Newman'ın etkisiyle Katolik Kilisesine bağlanmak isteyenler. Bu üç grup da sosyalizm odaklı veya politik düşünceleri ele alırlar. Oxford Üniversitesi çerçevesindeki bu çoğu isimsiz kahramanları düşünce çatışmaları yaşarlar. Hopkins üçüncü gruptandır (Palmer, 1837-1910: 274). Mektuplarına göre Cizvit papazı olmak için çile çekmek, örneğin uzun süre susuz ve aç kalmak gerekmektedir. Hopkins iki yıllık çıraklık döneminde kapandığı manastırda tüm dini ve manastır işlerini yapar. Cizvit eğitim kurumlarında ders verebilmek için felsefe, tarih, ilâhiyat, edebiyat ve matematik eğitimi alır. Liverpool'da vaaz verirken buranın çok umutsuz ve sefil bir yer olduğunu gözlemler. Tek amacı bencilliğinden tamamen arınmaktır. Hazreti İsa'nın çektiği acıları çekerek, onunla özdeşleşmektir. Hopkins vaaz verdiği yerlerde toplumsal adaletsizlik gözlemler. Gittikçe yoksullaşan işçi sınıfını ve para hırsıyla övünen varlıkları toplumun gerçeği olarak kabul eder. Sanayi ve ticarete para kazanma hırsı hem doğayı hem de işçileri mahvetmiştir. Çağında ihtilâl olacağından korkan fakat aynı zamanda yararlı da olabileceğini düşündüğü Toplumeu Devrim'e de o kadar uzak değildir. Varlıklı sınıfın bile mutsuz olduğunu betimleyen Hopkins onların bilgisiz, konforsuz, sevinçsiz ve mutsuz yaşamlarının olduğunu savunur. Onların varlığı işçi sınıfına ulaşmamıştır. İrlanda'ya cizvit unsurlarını anlatmak için gider. Yazar

Katolik olan bu ülkede bile rahat etmez. Çünkü İrlandalılar, Britanya'dan ayrılmak isterler. Hayatın gerçekleri onu yıpratır (Palmer, 1837-1910: 279).

WALTER PATER, OSCAR WILDE VE ESTETİK AKIM

1880'lerde gelişen Estetik Akım Viktorya Çağının ahlâksal ve dinsel baskılarına bir tepkidir. Bu akım sanat sanat içindir deyişine uyar. Estetik Akım özellikleri aşağıdaki gibidir.

1. Sanat siyasi, toplumsal, dini ve ahlâki bir amaç gütmemelidir.
2. Estetik amaç dışında sanatın bir amacı olmamalıdır. Güzellik yaratılarak yansıtılmalıdır.
3. Bu akım çevrenin çirkinliğine bir tepkidir. Arnold, Ruskin, Morris gibi yazarlar sanata tapan unsurlar içerirler.
4. Ahlâksal ve toplumsal kaygı duymayan Pre-Raphaelitler de Ortaçağ sanatını savunduklarından estetikler. Ancak esas estetik akım savunucuları Walter Pater (1839-1894) ve Oscar Wilde'dır (1854-1900).

Walter Pater'in *Rönesans* adlı eseri Oscar Wilde'in *Estetik düzenini* savunur. Pater güzellik kavramının en güzel örneklerini Pre-Raphaelite'ler gibi Ortaçağda değil, Rönesansta bulur. Güzellik ve sanat sanat içindir deyişi bu dönemde vardır. Johan Winckelmann, Boticelli ve Leonardo Da Vinci güzelliğin peşinden koşarlar. Pater'in *Epiküroscu Marius* adlı kitabı, Hazreti, İsa'dan sonraki yüzyılda Marcus Aurelius'un imparatorluğu esnasında yaşayan bir gencin düşüncelerini ele alan gerçekçi bir eserdir. Pater'la özdeşleşen Marius, Epiküros'dan yana değildir. Epiküroscu yaşamda sırf haz alma ilkesine bağlı kalmayan Marius, Yunan şiir ve felsefesini ve din konularını mantık harikaları olarak ele alır. Güzelliğe tapar. Putperest Yunan diniyle Hıristiyanlığın karşılaştırıldığı bu kitapta yazar, Hıristiyanların arenalarda vahşi hayvanlara yem olarak verilmesini kınar. Hıristiyan olmayan Marius, Hıristiyan bir arkadaşını ölümden kurtarmak uğruna genç yaşta ölmeyi göze alır (Pater 1885: 5-17). Düz yazıda doğru sözcüğü arayan ve büyüleyici müzikaliteye inanan Pater, estetik odaklıdır.

Oscar Fingall Flahertie Wills Wilde (1854-1900) benliğini açığa vurmaya özen gösterir ve kişisel mitosunu ele alır. Wilde, hem toplumun benimsediği geleneklere uyar, hem de kuralcı topluma başkaldırır. Putlara tapanları ve Hıristiyanları ilkeleri olduğundan, yüceltir. Hem bireyciliği hem de Sosyalizmi savunup, kişilik haklarında koklektif özü arar. İngiliz Rönesansı, dekoratif sanatlar ve güzel evler kavramını ele alıp, A.B.D.'de her alanda güzelliğe değil, sadece pratikliğe yönelen Amerikalılara